

УДК 738.8(477.83-25)"18/19"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.147>

ГОНЧАРІ ЛЕМКІВЩИНИ ТА ЇХНІЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КЕРАМІКИ

Галина ІВАШКІВ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

докторка мистецтвознавства, старша наукова співробітниця,
завідувачка сектором «Центр досліджень
українського гончарства»; відділ народного мистецтва,
Інститут народознавства НАН України,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: halia_503@ukr.net

Тема функціонування гончарних центрів, а також мистецьких особливостей керамічних виробів із Лемківщини є актуальною, оскільки досі не була предметом докладного розгляду. Відтак, метою статті є аналіз розвитку гончарного промислу Лемківщини — висвітлення обмеженої території сучасної Польщі. Об'єкт дослідження — кераміка лемківських гончарів, предмет — діяльність гончарів та мистецькі особливості їхніх виробів. Методологічною основою статті є принцип системності, історизму та компаративності з застосуванням культурно-історичного та порівняльно-типологічного методів. У ході роботи встановлено, що на території Лемківщини діяло більше десяти гончарних осередків: Колачиці, Межиброди, Милик, Мриголод, Мушина, Новий Санч, Одрехова, Подегради, Пораж, Старий Санч, Сянок. Виокремлено діяльність одного з найяскравіших представників лемківського краю — гончаря Андрія Каліша зі Старого Санча, здійснено мистецтвознавчий аналіз його виробів. Майстер виготовляв горщики, дзбанки, ринки, горнятка, миски і накривки, а також вазони. У декорі виробів А. Каліш застосовував різні техніки прикрашення, зокрема риткування, ріжкування, часткове або суцільне полвання, рідше рельєф.

Джерельною базою є глиняні пам'ятки, які зберігаються у фондах музеїв, а також архівні записи, інтернет-ресурси.

Ключові слова: Лемківщина, кераміка, гончарі, типологія, форма, декор.

Halyna IVASHKIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

Doctor of Art Criticism, Senior researcher,
Head of the sector «Centre for Studies into Ukrainian
Pottery»;

The Ethnology Institute at the National Academy
of Sciences of Ukraine,

Folk Art Department,

15, Svoboda Ave., 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: halia_503@ukr.net

POTTERS FROM LEMKIVSHCHYNA AND THEIR CONTRIBUTION INTO THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN FOLK EARTHENWARE

The question of ceramic centres, as well as artistic peculiarities of the earthenware from Lemkivshchyna is topical, since it has never been an object of a detailed research. Therefore, the aim of this article is to analyze the development of pottery production in Lemkivshchyna, and we will limit ourselves to the territory of present-day Poland. The subject of the research is the earthenware by Lemko potters, while the object is the potters' activity and artistic specificity of their works. Methodologically, the paper is based on principles of systematicity, historicism and comparativity applying cultural-historical, and comparative-typological methods. The given article is based on such materials as the earthenware from museum funds, archive records and internet resources.

There is not much data on Lemko pottery centres in scientific and popular science literature. Certain aspects have been highlighted in the works by Yu. Tamovych, K. Mateiko, I. Dobrianska, I. Verkhratskyi, Z. Hanudel, T. Hontar, M. Muszynka, O. Koshovyi, R. Motyl, and H. Ivashkiv. Some facts on Lemko pottery can be found in «The Chronicles» of Taras Shevchenko Scholarly Society, newspapers and journals «The Business», «The Life and Knowledge», «The Ukrainian news», «Our Word», and «Polska Sztuka Ludowa». In the course of research we have established that there were more than ten ceramic centres on the territory of Lemkivshchyna, namely Kołaczyce, Mezybrody, Milik, Mrzygód, Muszyna, Nowy Sącz, Odrzechowa, Poдеgrady, Poraz, Stary Sącz and Sanok.

The earliest record on pottery production on the lands of Lemkivshchyna dates back to the 16th c., whereas it reached its peak there and on the whole territory of Ukraine in the late 19th — early 20th cc.

Particular attention should be paid to the question of authorship of Lemko earthenware, as the potters rarely signed their works. The article characterizes works by Andriy Kalish from Stary Sącz, who made pots, jugs, cups, bowls, lids and flowerpots. In decor of his earthenware the potter used various decoration techniques, such as scratching, «horning», partial or full glazing, rarely some relief images. Pottery in Lemkivshchyna was developing within general tendencies in Ukraine, and this can be seen in traditional shapes, technology, decoration techniques, etc.

Keywords: Lemkivshchyna, earthenware, potters, typology, shape, décor.

Вступ. Лемківщина — етнічна територія, на якій населення проживало по обох схилах Бескидів між річками Сяном і Дунайцем та на північний захід від річки Уж (у Закарпатті) до річки Попрад у Словаччині. Разом із бойками та гуцулами лемки склали окрему карпатську зону українців із надзвичайно цікавою духовною і матеріальною культурою. Зауважу, що дослідники переважно писали про лемківські церкви, ікони, живопис, писанки, одяг, прикраси, вишивку, різьбярство, каменярство, проте часто обминали гончарство. Відсутність значних глиняних родовищ на території Лемківщини не сприяла активному розвитку там гончарного промислу, однак у містах, містечках і селах все ж зафіксовані факти виготовлення глиняних виробів. Тому до семисот гончарних центрів, які в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. діяли в Україні, слід включати й осередки з етнічних територій, зокрема Лемківщини. Звісно, цей регіон не може конкурувати з кількістю осередків на Поділлі (200), Опіллі (85) чи Гуцульщині та Покутті (більше 30), проте лемківські майстри мають свій творчий почерк, а їхні вироби вирізняються особливостями технології, форми і декору.

Тема функціонування гончарних центрів, а також мистецьких особливостей керамічних виробів із Лемківщини потребує спеціального предметного розгляду. Відтак, *метою* статті є аналіз розвитку гончарного промислу Лемківщини — висвітлення обмеженою територією сучасної Польщі — вздовж Карпатських гір з півночі за річкою Дунаець, на заході від річки Цавниця, та на сході по річку Сян. Важливим є аналіз літератури та джерел з цієї тематики, а також процесу формування колекцій лемківської кераміки, визначення типології виробів та особливостей декору. Водночас виокремимо діяльність одного з яскравих представників лемківського краю — гончаря Андрія Каліша зі Старого Санча, здійснимо мистецтвознавчу характеристику його виробів на прикладі збірки кераміки Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (далі — МЕХП). *Об'єкт дослідження* — кераміка лемківських гончарів, *предмет* — діяльність гончарів та мистецькі особливості їхніх виробів. *Методологічною основою* статті є принцип системності, історизму та компаративності з застосуванням культурно-історичного та порівняльно-типологічного методів. *Джерельною базою* є глиняні пам'ятки, які

зберігаються у фондах музеїв, а також архівні записи, інтернет-ресурси.

У науковій і науково-популярній літературі про лемківські осередки гончарства загалом небагато відомостей, про них нема даних у колективних [1] та індивідуальних працях дослідників історії та культури лемків, зокрема Ю. Тарновича, Р. Райнфуса, І. Рігера, І. Красовського [2—6; 7, с. 31—101]. Досить скупа інформація про гончарство цієї етнічної території міститься у праці Юліана Тарновича «Лемківщина. Матеріальна культура» — це кілька фотографій з керамікою, що зберігалася у музеї «Лемківщина» у Сяноці, та згадки про глиняний посуд [3, с. 48, 154, 160].

Тим часом деякі вчені досліджували окремі аспекти гончарства Лемківщини. Так, Катерина Матейко у монографії «Народна кераміка західних областей Української РСР. Історико-етнографічне дослідження» (1959) назвала кілька гончарних осередків із Лемківщини (Пораж, Милик, Містечко, Межиброди), однак помилково зарахувала до них Угерці (Бойківщина), Порохник і Яруслав (Надсяння) [8, с. 66—67]. В іншій своїй публікації дослідниця зазначила, що в Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України у Львові зберігається 120 глиняних виробів з Лемківщини [9, с. 24].

Упродовж 1963—1964 рр. у газеті «Наше слово» у рубриці «Лемківське Слово» з'явилася серія публікацій «Нариси про матеріальну і духовну культуру лемків» колишньої співробітниці музею «Лемківщина» у Сяноці Ірини Добрянської. Для своєї розвідки дослідниця збирала матеріали протягом 1930—1944 рр., писала про гончарні інструменти, особливості випалу виробів, коротко згадала про Мриголод і Колачиці як гончарні осередки краю, де виробляли глиняний посуд і продавали його на різних ярмарках [10, с. 5].

Чимало цікавих фактів про назви майстрів («гончарів») та глиняного посуду можна почерпнути із фундаментальної мовознавчої праці Івана Верхратського «Про говор галицьких лемків» (1902) [11, с. 2, 4, 16, 69]. У 1976 р. з'явилася цікава розвідка Зузани Ганудель про назви кухонного і столового посуду словацьких лемків [12, с. 249—267]. Висвітлюючи тему харчування лемків, етнографи Таїсія Гонтар і Микола Мушинка у двотомнику «Лемківщина»

(2002) писали і про глиняний посуд, який використовувало місцеве населення [13, с. 347—359].

У розділі «Кераміка» згаданого двотомника мистецтвознавчий аналіз окремих керамічних предметів з кількох гончарних центрів Лемківщини здійснив Олег Кошовий [14, с. 330—338]. У 2020 р. у збірнику «Етнографічні групи Карпат. Лемки» цю статтю дещо доповнила Романа Мотиль [15, с. 285—292]. Деякі аспекти гончарного промислу Лемківщини, зокрема типологію виробів та їхній декор, розглянула і в своїй монографії «Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть» (2007) Галина Івашків [16, с. 287, 289]. Значно ширше проаналізовано діяльність гончарних осередків Лемківщини у публікації авторки за 2020 рік [17, с. 51—64].

Окремі важливі факти стосовно цієї теми подані у «Хроніках» НТШ, газетах і журналах тридцятих років XX ст. («Діло» [19], «Життя і знання», «Українські вісти») та шістдесятих років («Наше слово», «Polska Sztuka Ludowa»), а також у публікаціях дев'яностих років XX століття [19, с. 153—158].

Опрацювання документальних матеріалів та пам'яток дає підстави стверджувати, що найбільше глиняних виробів з Лемківщини зберігається у МЕХП. Ця колекція сформувалася у 1951 р. зі збірок Міського Промислового музею (рік заснування — 1874), Музею старожитностей при Науковому товаристві імені Т. Шевченка (рік заснування — 1895; Музей НТШ), Музею Дідушицьких тощо [20, арк. 70а, 71а, 72а]. За даними інвентарних книг, 1933 р. до Музею НТШ священник (отець) І. Бугера подарував чотири керамічні вироби з Милика (Новосандецький повіт), зокрема двійнята, дзбанок, горщик та миску [21]. У 1939 р. до цього ж музею закупили групу керамічних виробів з Лемківщини (чотири миски і п'ять горщиків), а з музею «Лемківщина» передали двійнята із с. Межиброди (Сяноцький повіт) [21].

Одним із шляхів поповнення колекції була організація виставок кінця XIX — початку XX століття. У цьому контексті варто згадати про одну з найбільших виставок цього часу — Крайову Рільничу і Промислову виставку, яка відбулася у Львові 1877 року. Як можна довідатися з її каталогу, гончарні вироби склали шістнадцяту групу, а серед

великого переліку предметів були й глиняні вироби з Нового Санча, Колачиць, Поража [22, с. 183]. Очевидно, їх та інші предмети після виставки придбав Музей Дідушицьких, що містився у Львові на вулиці Рутковського, 18. До речі, першими експонатами цього музею були вироби, які представляли на відомій виставці 1873 р. у Відні. У 1940 р. в результаті реорганізації львівських музеїв колекцію з музею Дідушицьких передали до Львівського Державного Етнографічного музею по вулиці Чарнецького, 24 [20, арк. 68—73].

Ще одним джерелом збагачення музейних збірок були експедиції та відрядження. Так, співробітник Музею НТШ Роман Гарасимчук з експедиції на Ярославщину 1937 р. привіз чимало глиняних виробів різного функціонального призначення [23]. Відомо, що він та директор Культурно-Історичного музею НТШ у Львові Ярослав Пастернак не раз їздили до Сянока. У тридцятих роках XX ст. в українських містах і містечках масово створювали музеї, між якими проводилися й обміни музейними предметами. У 1930 р. започаткував свою роботу Музей «Стривігор» у Перемишлі (Польща). Справжньою скарбницею матеріальної і духовної культури лемків був Музей «Лемківщина» в Сяноці, який 1930 р. заснував Лев Гець¹ (музей відкрили 1933 р.; у 1940 р. музей мав 8230 од. зб. — спочатку містився в одній, потім у двох кімнатах при місцевій церкві, а згодом — у міському Замку; з 1933 до 1944 р. його відвідало 4567 осіб). Про свою працю в музеї Л. Гець написав у «Споминах» (два томи рукописного тексту — 350 сторінок — зберігаються в Архіві Генеральної курії чину святого Василя Великого в Римі; на прохання Л. Геця, його туди передав доктор Маркіян Дзерович) [17, с. 54—55].

Зазначу, що на 5 березня 1939 р. було заплановано виставку експонатів з музею «Лемківщина» у Музеї НТШ (16 скринь — 182 предмети — вислали залізницею до Львова), проте напередодні відкриття її заборонив тодішній польський уряд міста [23, с. 55]. За архівними даними на цю виставку Музей НТШ навіть позичав деякі предмети в музеї «Бойківщина», що, як зазначалося, діяв у Самборі [24, арк. 104].

¹ Лев Гець прожив у місті 20 років, після закінчення у 1924 р. Краківської Академії красних мистецтв йому запропонували посаду вчителя рисунку в гімназії Сянока.

Окремі глиняні вироби з Лемківщини зберігаються в Музеї народної архітектури та побуту у Львові ім. К. Шептицького та Музеї історії та культури лемків, що функціонує на його території, а також у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї, Музейному комплексі «Лемківське село» у м. Монастириську Тернопільської області, Закарпатському обласному краєзнавчому музеї, Закарпатському музеї народної архітектури та побуту, Музеї «Лемківська садиба» в с. Зарічево Закарпатської області та інших місцях [25, с. 411]. Цікаво, що у Музеї лемківської культури і побуту в Монастириську, окрім різноманітних предметів, представлено столярну, кравецьку і гончарну майстерні, а також подвір'я господаря з села Милик Новосандецького повіту [21].

Опрацювання фондів кераміки у кількох польських музеях дало змогу виявити там і окремі предмети з Лемківщини, головно Мриголода Сяноцького повіту. Це передусім Національний музей Перемишльської землі, Любельський музей у Любліні, Музеї народного будівництва (скансени) у Сяноці та Новому Санчі, Археологічний та Етнографічний музей у Лодзі, Етнографічний і Національний музей у Кракові, Державний Етнографічний музей у Варшаві, Музей-Замок у Ланцуті, Етнографічний музей ім. Ф. Котулі у Жешуві, Лемківський музей у с. Зиндранова біля Дуклі [25, с. 411] тощо.

Основна частина. З наукової літератури, архівних джерел та музейних збірок стало відомо, що на території Лемківщини у межах сучасної Польщі діяло більше десяти гончарних осередків, зокрема в таких селах, містах і містечках:

- Колачиці — місто Ясельського повіту, первісним населенням у якому були русини-лемки;
- Межиброди — село Сяноцького повіту; перша згадка стосується 1439 року;
- Милик — село Новосандецького повіту (на правій притоці Попраду, відоме з XV ст.);
- Мриголод — місто Сяноцького повіту (за 10 км від Сянока); давня його назва — Тирава; 1425 р. місто отримало Магдебурзьке право; з 1616 р. вживаються паралельно дві його назви — Мриголод і Містечко;
- Мушина — місто Новосандецького повіту (на півдні Польщі; в долині річки Попрад);

- Новий Санч — повітове місто (на півдні Польщі, 35 км від Криниці; у місті річка Домбрівка впадає в Дунаєць);

- Одрехова — село Сяноцького повіту;
- Подегради — сільська гміна Новосандецького повіту (недалеко від Старого Санча);
- Пораж — село Сяноцького повіту (за 8 км від Сянока);
- Старий Санч — місто Новосандецького повіту (на півдні Польщі; за 8 км від Нового Санча, в місці впадіння Попраду в Дунаєць);

Сянок — повітове місто.

Відтак, гончарні центри діяли в Сяноцькому (Межиброди, Мриголод, Одрехова, Пораж, Сянок) та Новосандецькому (Милик, Мушина, Подегради, Новий і Старий Санч) повітах [17, с. 56]. Маємо досить скупі відомості про археологічну кераміку краю. Так, за даними Л. Геца, у музеї «Лемківщина» зберігалась велика посудина (банька) IV—V ст., декорована мотивами кривульок². У 1940 р. на межі сіл Бахіра і Ходорівки (коло Динова) на старому цвинтарі було знайдено шість глиняних урн (з людськими кістками, бронзовими шпильками, браслетами і персями), три з яких у доброму стані [27, с. 95]. Одна урна досить великих розмірів (h — 50 см, d — 60 см) [27, с. 96]. Окремі фрагменти кераміки, які поповнили археологічний відділ, було виявлено недалеко від села Боська Сяноцького повіту (до музею їх принесли місцеві мешканці).

З цього приводу 1936 р. громадський діяч Сянока та прихильник місцевого музею Франц Коковський зазначав: «І саме те, що культурно-освітніми справами починає цікавитися в нас уже навіть наше селянство, яке вже розуміє вагу та значіння таких культурних станиць, як музеї — є для нас більш радісне, бо показує, що наше село розвивається, розуміє вагу просвіти та всяких культурних установ, що воно пробудилося з культурного занепаду, в якому проживало довгі роки» [28, с. 263].

Найдавніша згадка про гончарство на лемківських землях стосується XVI ст. — за Люстраціями Перемишльської і Сяноцької земель відомо, що в той час лише гончарі Сянока платили податки в місцеву казну, інші на щосуботні торги давали на продаж свої вироби [29, с. 227—228]. Окрім того, архів-

² Посудини реставрували Л. Гец та І. Добрянська [20, с. 157].

ні справи XVII—XVIII ст. щодо діяльності Львівського гончарного цеху містять важливі факти і про учнів із Сянока. Так, у 1771 поступив, а в 1773 р. закінчив навчання у місцевому гончарному цеху Войцех Шилінський, який походив з цього міста [30, арк. 182]. 30 червня 1782 р. гончарний цех у Львові видав документ про «визволення» (закінчення навчання) Якубові Адамському, який також був родом із Сянока [30, арк. 41]. Уже зазначалося, під розвитку гончарства на Лемківщині, як і в усій Україні, припав на кінець XIX — початок XX ст., відтак найбільше анонімних та знаних майстрів працювало саме в цей період. Відомо, що в XIX ст. мешканці Старого Санча, окрім рільництва, займалися шевством, грабарством, торгівлею худоби, токарством і гончарством [31, с. 352].

У побуті сільського населення до Першої світової війни переважав глиняний посуд [32, с. 148]. Так, в інтер'єрі лемківського житла («хижі») глиняним виробам, здебільшого мискам і горнятам, відводилося особливе місце. Зазвичай їх зберігали на полицях, які різьбили з «липового або яворового дерева». Це була дошка завдовжки два метри з «зубчастими зрізами по краях, які спіралися на двох кілках, вбитих у стіну біля печі» [33, с. 5]. Угорі на полицях могли міститися миски, а внизу, як писав Ю. Тарнович, «тарілки, в яких подавали гостям (гостинським людям) масло, сир, яйця та іншу омасту» [3, с. 48]. Інколи така полиця могла висіти над вхідними дверима. У заможніших господарів були «мисники» з кількома полицями, відкритою та закритою частинами [34, с. 279, 288]. Конструкція інших мисників передбачала те, що вгорі висіли горнятка, під ними малі миски, а внизу — глиняні горщики [7, с. 75].

Основним матеріалом гончарного промислу є глина, яка на території Лемківщини мала білий, жовтий або червонястий кольори. Її використовували при заповненні щілин на зрубках стін знадвору, а згодом рідкою білою та жовтою глинами малювали не лише стіни всередині, а й «великі двораменні ворота» [35, с. 5]. Таку глину копали біля берегів рік, у лісі чи навіть приносили з іншого села [3, с. 70].

Гончарі («горчарі») свою продукцію виготовляли на поширеному в той час ножному гончарному крузі, вигладжували «ножином», а декорували «гребінцем». Вироби сушили на полицях, поливали водою з домішкою муки, а потім повністю або частко-

во посипали «спаленим» оловом і випалювали в печі. У гончарній печі, яка складалася з однієї «комори» (3 x 1,60 м), вміщувалося приблизно п'ятсот горщиків. Це переважно був колективний випал (тривав кільканадцять годин) гончарних виробів майстрів зі всього села [10, с. 5].

Відповідно до складу глини і технології виготовлення вироби поділялися на димлені (Мриголод), теракотові, вкриті однією (Подегради, Новий Санч) або двома поливами (Старий Санч, Милик), а також майолікові (Колачиці, Мушина, Милик, Старий і Новий Санч, Пораж, Межиброди), тобто розписані кольоровими ангобами та вкриті поливою.

Серед технік оздоблення переважали риткування (Старий Санч, Подегради), гладження (Мриголод), поливання, розпис ангобами (Колачиці, Мушина, Старий і Новий Санч, Пораж) та рельєф (Старий і Новий Санч). Як слушно зауважив О. Кошовий, риткування завжди поєднано з розписом ангобами та поливанням [14, с. 334]. У декорі виробів майстри рідше застосовували «мармурування» і «фляндрування» (Мушина, Пораж).

В асортименті предметів можна виділити два основні роди кераміки: посуд і предмети для обладнання житла. Відповідно до тектонічних характеристик, посуд належить до виробів закритого (горщики [«горці»], дзбани, глечики, баньки, двійнята, горнята) та відкритого (миски, тарілки, ринки, форми для запікання м'яса та птиці) типів.

До глиняного посуду ставилися дуже шанобливо (тріснутий або надщерблений викидали не зразу, а ремонтували). У цьому контексті слід згадати про важливе мандрівне ремесло лемків — *дротарство*, яке спершу трималося на окремих замовленнях, а згодом переросло у роботу цілих майстерень [10, с. 5]. Щоправда, упродовж XIX ст. до виробів з глини та скла поступово почали додаватися металеві й емалеві, яким ці майстри також «продовжували життя», себто функціонування у побуті.

Горщики («горнець», «горчик», «горня») з Лемківщини відзначаються варіативністю форм та декору, на що, зрештою, впливало їхнє призначення. Так, горщики для приготування їжі (кухонні) мають широке дно (Мриголод), кулястий або циліндричний корпуси. У їхньому оздобленні бачимо техніку гладження (димлений горщик, Мриголод) або мінімальне (шийка і плічка) застосування поливи (те-

Іл. 1. Горщик. Кінець XIX століття. Мриголод. МЕХП

Іл. 2. Горщик. Кінець XIX століття. Мушина. МЕХП

Іл. 3. Горщик. Кінець XIX століття. Милик. МЕХП

раковинний горщик, Мриголод). Натомість горщики для відстоювання молока можуть мати конусоподібну форму, ззовні і всередині були повністю вкриті по-

ливою чи розписані ангобами (Йосип Перелка, Подєради), з одним або двома вухами (Мушина, Старий Санч). Білий узор з крапок і «курячих лапок» повністю вкриває цеглясто-полив'яний горщик циліндричної форми (Милик; його могли використовувати для збирання сметани) (іл. 1—3).

Як відомо, функціональне призначення двійнят («близнят», «двожків», а за І. Верхратським, «двінят», «дзвінят», «дрошлят» [11, с. 409] пов'язане з носінням їжі в поле (наприклад, для борщу та каші). Такий вид посуду зафіксовано в різних гончарних центрах України, Польщі, Словаччини тощо. Двійнята рідше могли наповнювати сиром та маслом [3, с. 33]. У записках інвентарної книги НТШ стосовно двійнят з Милика 1933 р. зазначено, що у той час вони вже виконували лише обрядову «родильну» функцію — у такій посудині куми несли їжу родильниці [23]. Цікаво, що, окрім інших предметів, «кумі-поліжниці» на хрестини жінки приносили мисочку масла, дзбаночок меду, а в «часі гостини» на «тарільчик» клали гроші разом з хлібом [3, с. 154].

Двійнята з Межибродів досить великого розміру з округлою ручкою вгорі, кулястими горщиками та цеглястою поливою. Плічка прикрашено двома ритованими горизонтальними лініями й «віночками» з крапчастих розеток світло-жовтого кольору. Натомість двійнята з Поража видовженої форми та з барвистим декором: одні у техніці дрібного «мармурування», другі — з поєднанням більших різноколірних плям (автор М. Головський). Рідкісним в українському гончарстві є виготовлення трійнят (трьох горщиків) або чвірнят — з'єднаних між собою чотирьох горщиків. Спокійний ритмічний орнамент на чвірнятах з Поража досягнуто двоколірними лінійними мотивами і ледь помітною технікою фляндрування (М. Головський, Пораж) (іл. 4—6).

Ринка («ринча») — слова, добре відомі в українських говорах та літературній мові. Функціональне призначення ринка пов'язано зі смаженням цибулі, сала чи яєць. Ринки можуть бути на трьох ніжках (Мриголод; «ринка-триніжка») або з рівним дном (Старий Санч), з довгою ручкою або вухом, теракотовими, вкритими цеглястою або брунатною поливами. Рельєфні смуги на ручках виконували дві функції — функціональну та декоративну (Старий Санч).

Посудину з вухом і без вуха, призначену для води чи узвару («звару») у говірках українського насе-

лення Словаччини називали «дзбан», «дзбанок», «збанок», «джбан», «джбанок», «глиняний горнець», «чупор», «похарчик», «доужанка», «силка», «камінка», проте найпоширенішою, як і в Україні, була назва «дзбан» [12, с. 258]. У дзбанках часто виразно окреслювали їхню архітектуру — шийку, корпус, дно. Цьому сприяли розпис кольоровими ангобами або фігурна шийка (Мушина). Так, вертикальні композиції з коротких смуг зеленого кольору гарно сприймаються на білому тлі посудини (Мушина). Натомість у прикрашенні дзбанка з Милика застосовано два кольори гла та геометричні (кривульки) й рослинні (гілки, крапчасті розетки) мотиви. В таких виробах виразно «звучить» контраст кольорів. У подібних за формою глечиках відстоювали молоко або наливали «жентицю» [3, с. 48] (сироватку з овечого молока). Дзбани рідше прикрашали рельєфними мотивами, наприклад, композиціями з крапок, що творять округлі розетки (Новий Санч) (іл. 7).

Глиняні посудини з довгою вузькою шийкою та кулястим корпусом (*баньки*) призначалися для перенесення води в поле або зберігання олії. Їх могли вкривати брунатною поливою (Новий Санч), мармуровими розводами (Пораж) або розписувати рослинними мотивами (Мушина)³.

Різні словотворчі варіанти має *горня* («горча», «горчок», «горнятко», «гарчічок»). З нього пили воду, узвар чи молоко. Різноманітністю форм вирізняються горнята зі Старого Санча: з розширеною або звуженою догори шийкою, кулястим або циліндричним корпусом, вони вкриті цеглястою, темно-брунатною чи зеленою поливами, з кількома або групою ритованих ліній. У розписі спостерігаємо судільне заповнення геометричними фігурами або мотиви «віночків» на шийці та корпусі. Рідше трапляється розпис у техніці «мармурування». Гончарі Нового Санча виробляли *кухлі*, прикрашені рельєфними горизонтальними смугами (імітацією обручів на дерев'яній коновці). У декорі інших горнят застосовано два кольори гла — білий і брунатний, а також дрібний геометричний орнамент.

Певний інтерес викликають і *посудини для запікання м'яса* (курей, гусей, поросят): вони мають форму глибокої овальної миски з двома вухами, прямокутної посудини зі «сліпими» вухами (Новий

³ Одна з баньок зафіксована на світлині в Музеї «Лемківщина» (записано як «збаночок на воду») [3, с. 48].

Іл. 4. Двійнята. Кінець XIX століття. Мриголод. МЕХП

Іл. 5. Двійнята. Кінець XIX століття. Пораж. МЕХП

Іл. 6. Чвірнята. Кінець XIX століття. Пораж. МЕХП

Санч) або малої миски з завернутими досередини стінками (Мриголод) (іл. 8—9).

Кількома функціональними призначеннями наділені глиняні *миски*. Гончарі Лемківщини виготовляли великі миски («мидлиці») для замішування тіс-

Іл. 7. Дзбан. Кінець XIX століття. Милик. МЕХП

Іл. 8. Посудина. Кінець XIX століття. Мриголод. МЕХП

Іл. 9. Посудина. Кінець XIX століття. Новий Санч. МЕХП

та або вмивання. Їх могли вкривати одноколірною, зокрема цеглястою поливою з одного або обох боків (Йосип Перелка, Подегради). До них інколи прикріплювали два невеликі вуха, а дно та боки декорували крапчастими композиціями (Новий Санч, Старий Санч). Яскравою декоративністю відзначалися миски для мисників — їх прикрашали мотивами розеток чи «вазона» на дні та кривулькою або горизонтальними лініями на стінках (Старий Санч, Новий Санч, Пораж) (іл. 10—11).

Окрасою помешкання могла бути миска з крапчастою розеткою на дні та «гірляндою» на боках (Старий Санч). Привабливим є цеглястий, зелений або брунатний кольори поливи, що вдало гармоніюють з білим і жовтим розписами. Із мисок середньої величини могла їсти вся родина, а якщо родина була дуже велика, то на стіл ставили дві миски. У малих мисках подавали сир або «мастиво» («потраву» з муки, варену на молоці).

До виявлених у музеях предметів, призначених для обладнання житла, відносно такі типологічні групи, як *вазони* (горщики для кімнатних рослин; укриті однією поливою або майолікові) та *вази* (посудини для зрізаних квітів). Деякі з вазонів угорі з обох боків декоровано рельєфними «сліпими» вухами чи вухами-колами. В оздобленні вазонів переважає вкриття однією (зеленою, цеглястою або брунатною) поливами та розпис ангобами. Рідкісним є рельєфний декор з мотивом «гірлянди» жовтого кольору, яка вдало увиразнюється на цеглястому тлі (Мушина). Більшість вазонів має конусоподібну форму та рівне дно (Старий Санч), інколи трапляються вазони на ніжці (Мушина). У композиційній структурі ваз чітко виділялася видовжена шийка та кулястий корпус. Краї вінець вазонів та ваз інколи прикрашали карбуванням (Мриголод, Старий Санч), що було типовим для подібних виробів з Яловиці Рівненської обл. та Миколаєва і Потелича, що на Львівщині.

Окремої уваги заслуговує питання авторства лемківської кераміки. Вище згадано прізвища деяких майстрів гончарної справи, однак більшість виробів є анонімними [14, с. 337; 15, с. 291] — це спостерігаємо й щодо більшості гончарних осередків. Загалом гончарі рідко підписували свої вироби. Інформація про автора чи авторів більше практикувалася тоді, коли їхні вироби потрапляли на місцеві, регіональні чи міжнародні виставки. Прикладом

тут є виробі Василя Шостопаляця з Сокаля, Івана Баранюка та Олекси Бахматюка з Косова, які прославилися на Крайовій Рільничій і Промисловій виставці 1877 р., Петра Кошака, роботи якого було відзначено на Крайовій виставці 1894 р. у Львові і т. д. До речі, у той час у Сокалі, що на Львівщині, працювала ціла плеяда талановитих гончарів, зокрема Микола Кірик, Олександр Шостопаляць, Іван Гордійчук, Іван Боярський, проте найвідомішим і, ймовірно, найзатребуванішим став Василь Шостопаляць. Його виробі виявлено в багатьох музеях України та Польщі [36]. Подібно і з історією діяльності О. Бахматюка — не просто участь, а велика слава на кількох виставках зробила його знаменитим майстром гончарної справи на Гуцульщині, а про його смерть у 1882 р. навіть писала газета «Діло», що виходила у той час у Львові [37, с. 6].

Як уже зазначалося, виставка 1877 р. у Львові була вдалою для гончарів з Лемківщини, зокрема Нового Санча, Колачиць та Поража, які отримали нагороди («медаль заслуги» або по два-три дукати). Ймовірно, в одній з виставок брав участь і Андрій Каліш зі Старого Санча. Цікаво, що на денцях усіх глиняних виробів цього майстра у МЕХП є паперові позначки з написами польською мовою про авторство, місцевість та, очевидно, номер позиції у списку (Andrzej Kalisz z Starego Sącza)⁴ (іл. 12).

Ця збірка дає підстави вести мову про цього гончаря як автора двох родів кераміки — вишуканого столового посуду та виробів, які належать до обладнання житла. Невідомо, скільки років на той час було Андрієві Калішу, а його талант виявлявся за кількома параметрами: форма, техніки декорування, гарна і якісна полива, витончений розпис⁵.

Серед посуду закритого типу виокремимо дзбанки традиційної для багатьох гончарних осередків форми — довга шийка та кулястий корпус. Для підкреслення конструктивних частин виробів застосовано ритмування та вкривання однією поливою — зеленою [39] або цеглястою [40].

Інтерес викликає група горщиків невеликого розміру та горнятка різної форми. Ймовірно, функціо-

⁴ У фонді МЕХП зберігається близько тридцяти предметів роботи А. Каліша.

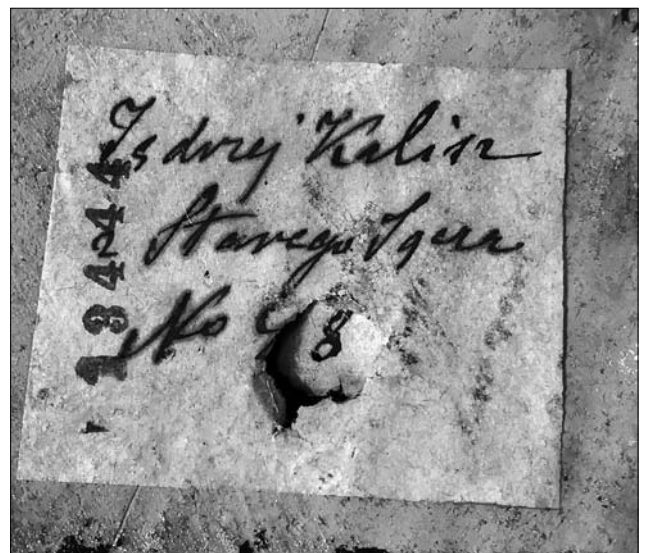
⁵ Серед матеріалів Центрального державного архіву України у м. Львові не виявлено метричних книг зі Старого Санча. Ймовірно, вони знаходяться в архівах Польщі.

Іл. 10. Миска. Кінець XIX століття. Пораж. МЕХП

Іл. 11. Миска. Кінець XIX століття. Мушина. МЕХП

Іл. 12. Інформація про авторство Андрія Каліша. МЕХП

Іл. 13. Андрій Каліш. Горщик. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 14. Андрій Каліш. Горщик. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 15. Андрій Каліш. Горнятко. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

нальне призначення цих виробів пов'язане із зберіганням у них молока (йдеться про більші горщики: h — 13, d — 12, 8 см) [41]. Такі горщики з прямими вінцями, короткою шийкою та плічками, які плавно переходять у корпус. Подібна конфігурація форми характерна для виробів бойківських майстрів, зокрема Старої Солі та Старої Ропи. У той час у декорі горщиків зі Старого Санча поєднано техніку ритуння та розпис на шийці або корпусі. Варіативність ріжкованого розпису полягає у чергуванні композицій у вигляді:

- «гірлянди» з мотивами білих розеток і брунатних крапок [41];

- «віночка» з мотивами білих і цеглястих крапок або білих розеток цеглястих крапок [42] (іл. 13—15).

Із столових предметів, призначених для соусу («мачанки»), виокремлюємо малий горщик вкритий гарною насиченою зеленою поливою, подібно як і дзбан, про який згадано вище [43]. Прикметно, що покриття глиняних виробів суцільно насиченою зеленою поливою практикували майстри Бібрки та Потелича, що на Львівщині. За допомогою такого способу оздоблення чітко увиразнюється форма предметів, а зелений колір додає пам'яткам певної святковості.

Різноманітністю форм позначені горнятка роботи А. Каліша, зокрема глечикоподібні, з кулястим або менш округлим корпусом, циліндричні тощо. Серед них ті, які лише частково вкриті цеглястою або темно-брунатною поливами, рідше повністю полив'яні. Над деякими виробами автору доводилось більше попрацювати, наприклад, розписати п'ятьма мотивами «вазонів» брунатного і білого кольорів, що вдало гармоніювало з цеглястим тлом поверхні [44]. У декорі горняток також поєднано ритовані смуги на шийці чи розпис дрібними мотивами «гірлянд» з розетками та крапками. Посилення декоративного ефекту спостерігаємо у «додаткових» композиціях-акцентах, які містилися під пійлами — у вигляді гілочки або крапчастих дуг [45]. Інколи майстер застосовував два кольори поливи — темно-брунатна вгорі та смуга білої внизу (подібно як майстри з Милика). У цьому варіанті автор ще доперевантажував композицію, додаючи на корпусі ряд великих крапок і дрібних крапчастих розеток [45]. Припускаємо, що свої вироби А. Каліш виготовляв із глини з різних родовищ — одні пред-

мети легкі, тонкостінні та витончені, інші — важкі і громіздкі (іл. 16—18).

А. Каліш — автор посуду відкритого типу, зокрема великих (h — 13, d — 39 см) і малих (h — 6, d — 25 см) мисок [46]. Перші були призначені для використання у побуті, другі — для прикрасення інтер'єру приміщення. На берегах однієї з мисок бачимо два «сліпі» вуха, які також могли виконувати подвійну функцію — практичну та декоративну [47]. Загалом тло мисок цеглясте, рідше — зелене, проте в основі розпису застосовано центричний тип композицій і здебільшого крапчастий спосіб творення візерунків. На дні мисок чотирипелюсткові розетки з крапок, які інколи поєднувалися з малими крапчастими розетками, рідше — мотиви «віночків» з крапок або коротких смужок, на берегах — композиції з дуг, «S»-подібних спіралей чи подвійних «слимаків» [48] та більших «вінків» [49]. Кольорова гама полягала у застосуванні одного брунатного відтінку або у тріаді — білого, брунатного із вкрапленням зеленого. У декорі мисок рідше траплявся розпис із поєднанням світлого і темного відтінків зеленого кольору [50]. Зазначмо, що «S»-подібні мотиви траплялися у розписі мисок і горщиків майстрів з Поража, Угерців, Володави, Василькова, Бубнівки, Василівки, Садгори та інших [51] (іл. 19—21).

В асортименті посуду А. Каліша є й декілька накривок традиційної форми — з округлими чіпами й двома видами основи — куполоподібною [52] та з виокремленням берега-манжета [53]. Одні з накривок вкриті брунатною, інші — зеленою поливами. Серед особливостей декору застосування техніки риткування у вигляді кривульки або варіації з відтінками зеленої поливи (іл. 22—23).

Звертаємо увагу на ще один вид посуду такого типу — ринку для смаження цибулі, яєць або сала [54]. Посудина має форму циліндра, з пійлом та ручкою, що було поширеним серед виробів з різних гончарних осередків України. Конструктивні особливості підкреслює насичена темно-брунатна полива по усій поверхні. Типовим є й оздоблення ручки у вигляді двох горизонтальних потовщень, що пов'язано також із зручністю використання у побуті (іл. 24).

А. Каліш виготовляв вазони, які, як уже зазначалось, належать до глиняних виробів, призначених для інтер'єру житла. Це предмети для вирощування кімнатних рослин, а тому на дні є округлі отвори.

Іл. 16. Андрій Каліш. Горнятко. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 17. Андрій Каліш. Горнятко. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 18. Андрій Каліш. Горнятко. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

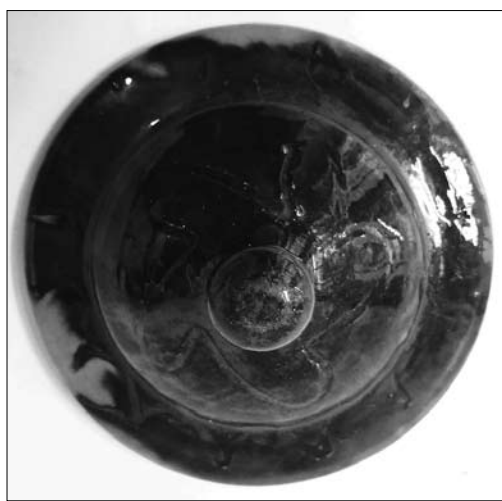
Іл. 19. Андрій Каліш. Миска. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 22. Андрій Каліш. Накривка. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 20. Андрій Каліш. Миска. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 23. Андрій Каліш. Накривка. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 21. Андрій Каліш. Миска. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Іл. 24. Андрій Каліш. Ринка. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

Форма цих виробів подібна — конусоподібна (точніше, форма зрізаного конуса), а варіативність виявляється в їхньому оздобленні. Вазони, вкриті зеленою або цеглястою поливами, оздоблені ритованими лініями [55] або широкою рельєфною смугою [56].

Мінімалізм прикрашення акцентує на плавному переході від вінець до дна предметів.

Натомість форма іншого вазона більш громіздка, на що впливають подвійні карбовані вінця, кулястий корпус та підставка. Окрім гарної брунатної поливи, автор використав й інші засоби оздоблення, зокрема рельєфні горизонтальні смуги, що підкреслюють конструктивні частини виробу. Два «сліпі» вуха та мальовані «гірлянди» посилюють декоративність композиційного задуму майстра [57] (іл. 25).

Висновки. Отож, у статті схарактеризовано основні центри гончарства, які в кінці XIX — на початку XX ст. діяли на території Лемківщини: Колачиці, Межиброди, Милик, Мриголод, Мушина, Новий Санч, Одрехова, Подегради, Пораж, Старий Санч, Сянкі. Хоча перша згадка про гончарів з Лемківщини стосується XVI ст., про що зазначено в архівних матеріалах, проте відомостей про розвиток гончарного промислу впродовж XVI—XVIII ст. дуже мало. Найбільшого розквіту гончарство у лемківському краї досягло в кінці XIX — на початку XX століття.

Аналіз наукової та науково-популярної літератури дав змогу з'ясувати, що вивчення діяльності лемківських гончарів загалом мало спорадичний характер. Вчені та краєзнавці більше акцентували на дослідженні інших видів народного мистецтва місцевого населення, а гончарство Лемківщини стало об'єктом ширшого зацікавлення лише у XXI ст. — тоді й з'явилися спеціальні публікації цієї тематики. У результаті значної пошукової роботи вдалося встановити музеї України та Польщі, де зберігаються глиняні вироби з цього краю. Найбільше виробів лемківських майстрів виявлено у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України.

На численних прикладах визначено типологію та функціональне призначення глиняних пам'яток з Лемківщини, способи їх виготовлення та оздоблення, названо імена деяких майстрів. Кераміка з Лемківщини характеризується варіативністю форм і типологічних груп. Гончарі створювали як традиційні вироби, так і нетипові посудини (наприклад, для запікання м'яса). Окремі форми лемківської кераміки, а особливо її декор, дають підстави стверджувати про її впізнаваність серед інших виробів.

У статті акцентовано на творчості одного із найбільш яскравих майстрів Лемківщини — Андрія Ка-

Іл. 25. Андрій Каліш. Вазон. Кінець XIX століття. Старий Санч. МЕХП

ліша зі Старого Санча, роботи якого виявлено лише у МЕХП та вперше введено у науковий обіг. Встановлено, що А. Каліш — автор двох основних родів кераміки — посуду та предметів, призначених для обладнання житла, а також з'ясовано особливості форми та декору його виробів. Із посуду гончар виготовляв горщики, дзбанки, ринки, горнятка, миски і накривки. Найбільша варіативність форм виявилася у виготовленні горняток. Впізнаваними є й мальовані миски гончаря — високі прямі вінця, полива не лише всередині, а й частково ззовні, окрім того, вони декоровані групою ритованих горизонтальних ліній.

У декорі своїх виробів майстер здебільшого застосовував різні техніки оздоблення, зокрема ритуння, ріжкування, часткове або суцільне поливання, рідше рельєф. Серед ритованих мотивів — лінії та кривульки. Особливий почерк майстра виявляється у поєднанні ритуння з розписом ангобами та поливанням, якіснім та насиченим кольорами поливи, особливому виборі мотивів та композиційних схем. Певний мінімалізм спостерігається в оздобленні мальованих виробів. Це здебільшого композиційні схеми з «гірляндами», «віночками» та дугами з використанням мотивів більших та менших крапок, крапчастих розеток, «S»-подібних мотивів, коротких гілочок. У розписі застосовано один колір ангобів або більше (білий, брунатний, зелений, цеглястий), які чергуються між собою. Така увага до деталей властива справді талановитим і скрупульозним майстрам.

А. Каліш є автором і кількох вазонів (горщиків для кімнатних рослин).

Гончарство Лемківщини розвивалося в руслі тенденцій промислу всієї України — це виражалося у традиційних формах, технології та способах виготовлення, техніках оздоблення тощо. Гончарі Лемківщини, зокрема й А. Каліш, зробили вагомий внесок у розвиток гончарства всієї України.

1. *Лемківщина. Земля — люди — історія — культура*, Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1988. Т. 2.
2. Тарнович Ю. *Ілюстрована історія Лемківщини (перевидання, Львів, 1936)*. Львів, 1998.
3. Тарнович Ю. *Лемківщина. Матеріальна культура*. Краків, 1941.
4. Reinfuss R. *Łemkowie jako grupa etnograficzna. Prace i materiały etnograficzne*. Lublin, 1948.
5. Reinfuss R. *Łemkowie w przeszłości i obecnie. Łemkowie: kultura — sztuka — język*. Sanok, 1963.
6. Rieger J. *Łemkowie i ich język. Łemkowie. Kultura — sztuka — język*. Sanok, 1983.
7. Красовський І. Нарис етнографії: Північ. Матеріальна культура. *Лемківщина. Земля — люди — історія — культура*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто 1988. Т. 2. С. 31—101.
8. Матейко К.І. *Народна кераміка західних областей Української РСР. Історико-етнографічне дослідження*. Київ, 1959.
9. Матейко К.І. *Українська народна кераміка. Довідник по фондах Українського державного музею етнографії та художнього промислу Академії наук УРСР*. Київ, 1956.
10. Добрянська І. Нариси про матеріальну і духовну культуру лемків. *Наше слово*. 1964. № 14.
11. Верхратський І. Про говор галицьких лемків. *Збірник філологічної секції НТШ*. Львів, 1902. Т. V.
12. Ганудель З. Назви посуду і кухонного начиння в українських говорах Східної Словаччини. *Науковий збірник української культури*. Свитник; Пряшів, 1976. Т. 8. С. 249—267.
13. Гонтар Т., Мушинка М. Харчування лемків. *Лемківщина: у 2-х т. Т. 2: Духовна культура*. Львів, 2002. С. 347—359.
14. Кошовий О. Кераміка. *Лемківщина: у 2-х т. Т. 2: Духовна культура*. Львів, 2002. С. 330—338.
15. Кошовий О., Мотиль Р. Кераміка. *Етнографічні групи українців Карпат. Лемки*. За наук. редакцією академіка С.П. Павлюка. Харків: Фоліо, 2020. С. 285—292.
16. Івашків Г. *Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть*. Львів, 2007.
17. Івашків Г. Кераміка з Лемківщини в українських та польських музеях. *Українці і ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*. Red. nauk. B. Halczak, R. Drozd. Słupsk; Warszawa: Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce Akademia Pomorska w Słupsku, 2019—2020.
18. Культурна праця на Лемківщині (загальні збори музейного товариства «Лемківщина» в Сяноці). *Діло*. 1936. № 104. 12 травня.
19. Сидор О. Лев Гец і музей «Лемківщина» в Сяноці. *Пам'ятки України: Історія та культура*. 1995. № 3.
20. *Архів Інституту народознавства НАНУ*. Оп. 10. Од. зб. 2.
21. *Інвентарна книга Музею НТШ № 7 (23885—26028)*.
22. *Katalog Krajowej Wystawy Rolniczej i Przemysłowej we Lwowie 1877*. Lwów, 1877.
23. *Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. За час від 26.XII.1937—31.XII.1938*. Ч. 74. Львів, 1939.
24. *Державний архів Львівської області*. Ф. 1245. Оп. 1. Спр. 94.
25. Красовський І. Лемківщина в літературі, мистецтві та музейних збірках. *Лемківщина: у 2-х т. Т. 2: Духовна культура*. Львів, 2002.
26. URL: <http://iemky.com>.
27. Гец Л. *Спомини* (рукопис, записи від 13 і 14. IX.1940).
28. Коковський Ф. *Музей «Лемківщина». Життя і знання*. 1936. Рік IX. № 9.
29. *Описи Королівщин в Руських землях XVI віку: Люстрації земель Перемиської й Сяноцької. Жерела до історії України-Руси*. Ред. М. Грушевський. Львів, 1897. Т. 2.
30. *Книга запису сесійних протоколів прийняття та визволення цеху гончарів. 1685—1793. Центральний державний архів України, м. Львів*. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 968.
31. *Stary Sącz. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, Warszawa, 1889. Т. X.
32. *Відродження*. 1930. № 10—12.
33. Добрянська І. Нариси про матеріальну і духовну культуру лемків. *Наше слово*. 1964. № 20.
34. Сивак В., Сополіга М. *Інтер'єр житла. Традиційні меблі. Лемківщина: у 2-х т. Т. 1: Матеріальна культура*. Львів, 1999.
35. Добрянська І. Нариси про матеріальну і духовну культуру лемків. *Наше слово*. 1963. № 52.
36. *Василь Шостопалець і кераміка Соколя*. Автор концепції і текстів Г. Івашків. Львів, 2007.
37. *Мальована кераміка Косова і Пустиня*. Автор вст. ст. Г. Івашків, упорядн. Г. Івашків, Т. Лозинський. Львів, 2012.
38. МЕХП.ЕП 48007.
39. МЕХП.ЕП 48006.
40. МЕХП.ЕП 47999.
41. МЕХП.ЕП 47995.
42. МЕХП.ЕП 47997.
43. МЕХП.ЕП 47998.

44. МЕХП.ЕП 47984.
45. МЕХП.ЕП 47988.
46. МЕХП.ЕП 48008.
47. МЕХП.ЕП 68673.
48. МЕХП.ЕП 48011.
49. МЕХП.ЕП 48010.
50. МЕХП.ЕП 48009.
51. Івашків Г. Графема спіралі на глиняних виробах. *Мистецтвознавство '05*. Львів, 2005. С. 41—54.
52. МЕХП.ЕП 48012.
53. МЕХП.ЕП 48014.
54. МЕХП.ЕП 48004.
55. МЕХП.ЕП 48042.
56. МЕХП.ЕП 48002.
57. МЕХП.ЕП 48000.

REFERENCES

- (1988). *Lemkivshchyna. The land — the people — history — culture* (Vol. 2). New York; Paris; Sidney; Toronto [in Ukrainian].
- Tarnovych, Yu. (1988). *The Illustrated history of Lemkivshchyna (second edition, Lviv, 1936)*. Lviv [in Ukrainian].
- Tarnovych, Yu. (1941). *Lemkivshchyna. Material culture*. Krakow [in Ukrainian].
- Reinfuss, R. (1948). *The Lemkos as an ethnographic group. Papers and ethnographic materials*. Lublin [in Polish].
- Reinfuss, R. (1963). The Lemkos in the past and now. *The Lemkos: culture — art — language*. Sanok [in Polish].
- Rieger, J. (1983). The Lemkos and their language. *The Lemkos: culture — art — language*. Sanok [in Polish].
- Krasovskiy, I. (1988). An ethnography outline: the north. Material culture. *Lemkivshchyna. The land — the people — history — culture* (Vol. 2). New York; Paris; Sidney; Toronto [in Ukrainian].
- Mateiko, K.I. (1959). *Folk earthenware of the western parts of Ukrainian SSR. A historical and ethnographical research*. Kyiv [in Ukrainian].
- Mateiko, K.I. (1956). Ukrainian folk earthenware. *A guide-book on the funds of Ukrainian state museum of ethnography and crafts at the USSR Academy of sciences*. Kyiv [in Ukrainian].
- Dobrianska, I. (1964). An outline on material and intellectual culture of the Lemkos. *Our word*, 14 [in Ukrainian].
- Verkhratskyi, I. (1902). On the dialect of Halychyna Lemkos. *A collection of papers of the philological section of Taras Shevchenko Scholarly Society* (Vol. V). Lviv [in Ukrainian].
- Hanudel, Z. (1976). The names of crockery and kitchen utensils in Ukrainian dialects of Eastern Slovakia. *A collection of scholarly papers on Ukrainian culture* (Vol. 8, pp. 249—267). Svydnyk; Presov [in Ukrainian].
- Hontar, T., & Muszynka, M. (2002). Lemko's food. *Lemkivshchyna: in 2 vol. Intellectual culture* (Vol. 2, pp. 347—359). Lviv [in Ukrainian].
- Koshovyi, O. (2002) Ceramics. *Lemkivshchyna: in 2 vol. Intellectual culture* (Vol. 2, pp. 330—338). Lviv [in Ukrainian].
- Koshovyi, O., Motyl, R., & Pavliuk, S.P. (Ed.). (2020). Ceramics. *Ethnographical groups of the Ukrainians from the Carpathians. The Lemkos* (Pp. 285—292). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H. (2007). *Decor of Ukrainian folk earthenware of the 16th — first half of the 20th cc*. Lviv [in Ukrainian].
- Ivashkiv, H., Halczak, B., & Drozd., R. (Eds.). (2019—2020). The earthenware from Lemkivshchyna in Ukrainian and Polish museums. *The Ukrainians and their neighbours across centuries: politics, economy, religion, culture and everyday life*. Slupsk; Warsaw: Ukrainian Historical Society in Poland: Sea Academy in Slupsk [in Ukrainian].
- (1936, may 12). Cultural activity in Lemkivshchyna (general meetings of the museum society «Lemkivshchyna» in Sanok). *Dilo*, 104 [in Ukrainian].
- Sydor, O. (1995). Lev Getz and the museum «Lemkivshchyna» in Sanok. *Monuments of Ukraine: history and culture*, 3 [in Ukrainian].
- The archives of the Ethnology Institute at the National Academy of sciences of Ukraine*. File 10. Od. save 2 [in Ukrainian].
- The inventory book of the Museum of Taras Shevchenko Scholarly Society*, 7 (23885—26028) [in Ukrainian].
- (1877). *The catalogue of agricultural and industrial exhibition in Lviv 1877*. Lviv [in Polish].
- (1939). *The Chronicles of Taras Shevchenko Scholarly Society from 26.12.1937 till 31.12.1938 (Part 74)*. Lviv [in Ukrainian].
- State Archives of the Lviv oblast*. F. 1245. Op. 1. Spr. 94 [in Ukrainian].
- Krasovskiy, I. (2002). Lemkivshchyna in literature, art museum collections. *Lemkivshchyna: in 2 vol. Intellectual culture* (Vol. 2). Lviv [in Ukrainian].
- Retrieved from: <http://iemky.com>
- Getz, L. *Recollections* (manuscripts, records from September 13 and 14, 1940) [in Ukrainian].
- Kokovskiy, F. (1936). The Museum «Lemkivshchyna». *Life and knowledge*, 9 [in Ukrainian].
- Hrushevskiy, M. (Ed.). (1897). Descriptions of kingdoms on Rus lands of the 16th p.: Illustrations from Przemysl and Sanok lands. *Resources for the history of Rus Ukraine* (Vol. 2). Lviv [in Ukrainian].
- The book of session protocols of acceptance and liberation of potters' workshops. 1685—1793. *Central State Archive of Ukraine*. F. 52. Op. 2. Spr. 968 Lviv [in Ukrainian].
- Stary, Sacz. (1889). *The dictionary of geographical names of the Polish kingdom and other Slavonic lands* (Vol. 10). Warsaw [in Polish].
- (1930). *The Renaissance*, 10—12 [in Ukrainian].
- Dobrianska, I. (1964). The outline of material and intellectual culture of the Lemkos. *Our word*, 20 [in Ukrainian].
- Syvak, V.M., & Sopolyha, M. (1999). The interior of the house. Traditional furniture. *Lemkivshchyna: in 2 vol. (Vol. 1: Material culture)*. Lviv [in Ukrainian].
- Dobrianska, I. (1963). An outline on material and intellectual culture of the Lemkos. *Our word*, 52 [in Ukrainian].

- Ivashkiv, H. (2007). *Vasyl Shostopalets and the earthenware of Sokal*. Lviv [in Ukrainian].
Ivashkiv, H., & Lozynskyi, T. (Eds.). (2012). *Painted earthenware of Kosiv and Pistyn*. Lviv [in Ukrainian].
MEC.EP 48007.
MEC.EP 48006.
MEC.EP 47999.
MEC.EP 47995.
MEC.EP 47997.
MEC.EP 47998.
MEC.EP 47984.
MEC.EP 47988.
MEC.EP 48008.
MEC.EP 68673.
MEC.EP 48011.
MEC.EP 48010.
MEC.EP 48009.
Ivashkiv, H. (2005). The grapheme of a spiral on the earthenware. *Art criticism'05* (Pp. 41—54). Lviv [in Ukrainian].
MEC.EP 48012.
MEC.EP 48014.
MEC.EP 48004.
MEC.EP 48042.
MEC.EP 48002.
MEC.EP 48000.